

CAPDEVILA i SUBIRANA, Joan (2009). *Historia del desllinde de la frontera hispano-francesa. Del tratado de los Pirineos (1659) a los tratados de Bayona (1856-1868)*.

Madrid: Instituto Geográfico Nacional – Centro Nacional de Información Geográfica, 206 p. + CD.

La fascinació per les fronteres –pels efectes de tota mena que susciten– ve de lluny i continua ben viva a les nostres societats. Tant és així que han estat recreades des d'una gran diversitat de perspectives, des de les purament artístiques, qui no recorda la metàfora de frontera a *El ángel exterminador* de Luis Buñuel, fins a les rabiosament esotèriques. El context especulatiu del llibre del físic i geògraf Joan Capdevila sobre la història de la frontera hispanofrancesa se situa plenament en el domini de l'estudi científic mitjançant la formulació d'uns objectius de treball clars, l'aplegament exhaustiu i crític de la documentació que fa al cas i la presentació d'uns resultats raonats. Aclarit això, però, cal remarcar que Capdevila toca molt de peus a terra. Si més no, les nombroses fotografies de la seva autoria del rosari de les 663 mollons, piràmides i monòlits que jalonen la línia fronterera, són testimoni d'haver recorregut i inspeccionat detingudament bona part de la línia de demarcació.

En el dos primers capítols s'introdueixen els aspectes metodològics que van guiar la recerca, així com les significacions del terme “frontera” des de diverses perspectives: històriques, lingüístiques, antropològiques, etc., totes les quals reforcen, al capdavall, la transcendència del mot en el sentit que li és més propi, el geopolític. En efecte, les fronteres, i la hispanofrancesa n'és un exemple resplendent, defineixen el límit de l'exercici de la sobirania i és en aquest sentit com seran enteses al llarg de l'obra. És així com les fronteres són fixades per mitjà de disposicions convencionals, negociades entre els estats limítrofs, sobre la base de consideracions de natura, sobretot, política. I és per això mateix que l'autor ha vetllat per mantenir la narració en el context històric general adequat.

D'aquests capítols introductoris i contextualitzadors, convé retenir, en especial, la proposta de periodització de la materialització dels límits fronterers (p. 30-31). La fixació de les fronteres comporten, en general, tres etapes successives en el temps: l'assignació territorial política, normalment formalitzada mitjançant un tractat en el qual els límits només són indicats a grans trets; la delimitació de caràcter tècnic, que concreta la seva disposició sobre el terreny; i l'amollonament, o fitació material del límit fronterer sobre el terreny amb senyals tangibles. Normalment, tant la delimitació com la fitació produeixen documentació escrita i cartogràfica amb abundor.

El tractat dels Pirineus, signat per Felip IV i Lluís XIV el 1659, va oficialitzar la consideració de la carena topogràfica pirinenca com la frontera *natural* entre els reialmes llurs, contra la vigorosa unitat social i econòmica que fins

aleshores la serralada havia constituït en diversos segments del seu recorregut. Els intercanvis immemorials, amistosos o no, entre les comunitats de les seves valls, esteses a banda i banda de la carena divisòria de vessants, van quedar arraconats en ser imposat un esquema fisiogràfic com a barrera de pas reglamentat entre París i Madrid. Però, vana il·lusió, les successives comissions de límits que hauran de concretar la demarcació de la frontera sobre el terreny, toparan, una i altra vegada, amb els interessos transcareners de les comunitats locals basques, bearneses, gascones, llenguadocianes, aragoneses i catalanes, i, en molt casos, hi hauran d'acomodar el traçat. Així, al capítol 3, en presentar aquesta tensió entre interessos locals i d'interès global, s'endevina prou bé l'eix que seguirà l'obra en endavant, és a dir, com bona part de les reiterades desviacions dels 685 quilòmetres de frontera estesa des de la desembocadura del Bidasoa fins al cap de Cervera, al Vallespir, respecte la línia de cresta topogràfica i hidrogràfica, es poden explicar per la persistència de les reclamacions de les comunitats de vall.

Així doncs, el gruix de l'obra (capítol 4, p. 69-154) rau en la descripció del traçat efectiu de la frontera en relació amb la línia de carena de la serralada, tal i com va ser delimitada pels treballs de la comissió de límits efectuats entre els anys 1853 i 1868, els quals quedarien oficialitzats en els anomenats Tractats de Límits de Baiona, signats pels estats espanyol i francès en set tongades, corresponents a altres set segments de frontera, entre els anys 1856 i 1868. Val a dir que els intents de demarcació anteriors, un parell del segle XVII, havien quedat en no res. Més enrere encara, el conveni de 1660 que va concretar el repartiment de la Cerdanya i la permanència de l'enclavament de Llívia, no va ser tant de demarcació com d'assignació política de territoris i, d'aleshores ençà, l'assignació espanyola de la Val d'Aran no ha estat objecte de discussió, com tampoc ho ha estat la situació axiomàtica dels Comtats catalans *al nord* dels Pirineus. En fi, els treballs de la comissió de límits de mitjans segle XIX va demarcar la frontera tal i com encara la coneixem avui.

No és ara el lloc per a repassar fil per randa els comentaris que aporta l'autor del llibre per a explicar detingudament les "anomalies" observades al llarg del traçat fronterer efectiu en relació amb el teòric de la línia de crestes. En cada cas assenyalava si la comissió va assumir o no els pactes multiseulars de les comunitats de vall dels dos vessants dels Pirineus i, tot sigui dit, és prou clar que va ser més permissiva a oficialitzar anomalies pel sector navarrès que no pas en qualsevol altre. En qualsevol cas, però, aquella comissió es va documentar a bastament sobre els pactes transcareners a cada sector, els quals gairebé sempre es remunten fins a l'alta edat mitjana.

Joan Capdevila ha resseguit la documentació de la comissió amb profunditat i profit exemplars per tal de facilitar-ne resums a l'abast del lector interessat, tant pel que fa als mètodes i tècniques especialitats de delimitació territorial, com de la història dels pactes transcareners pròpiament dits. Bona part d'aquesta documentació, juntament amb els textos legals dels tractats internacionals i

altres papers, vénen reproduïts en el CD adjunt al llibre. Tot plegat, doncs, constitueix una aportació de primer ordre sobre la història de la delimitació de la frontera hispanofrancesa que enriqueix decisivament el coneixement que se'n tenia fins ara.

Pau Alegre